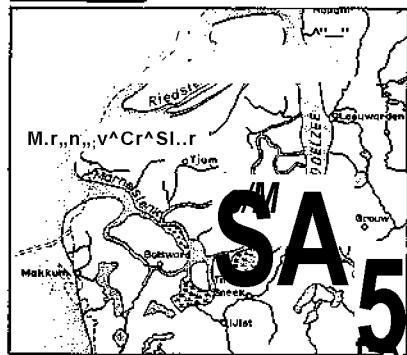

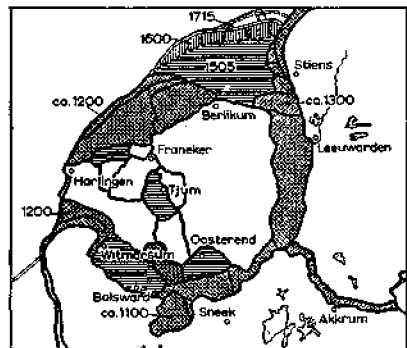
FIETSTOCHT ROND SNEEK

Yisen Kooistra

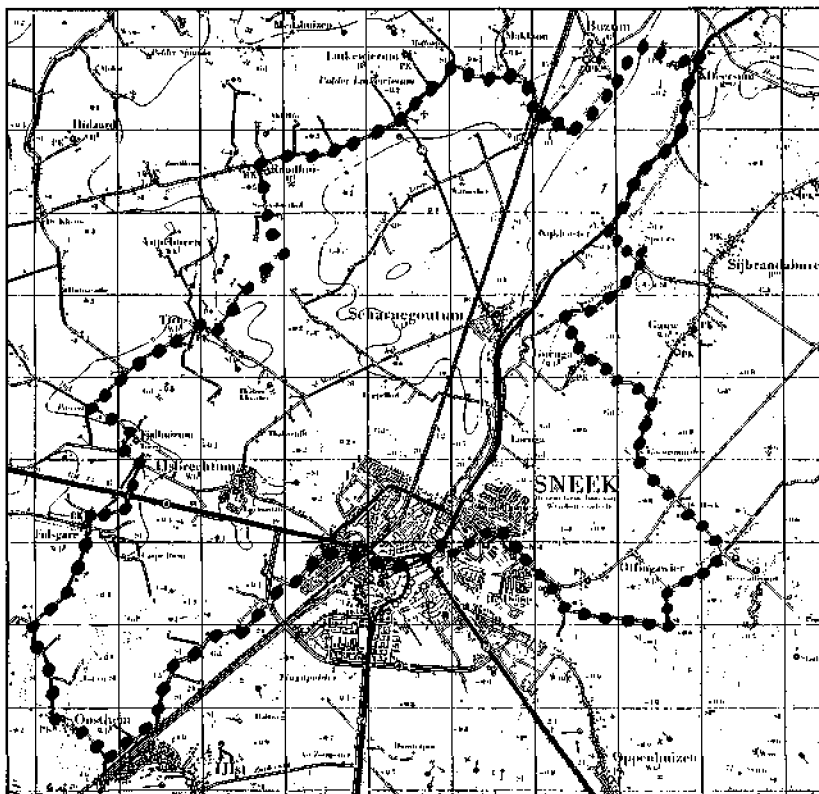

Kaart 1 De Middelee omstreks 900

Kaart 2 De inpoldering van de Middelzee

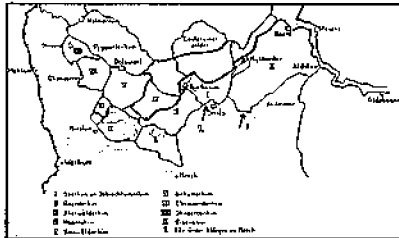
Deze tocht gaat voor een groot deel over vroegere zeedijken en polderdijken. Dat deze dijken in de omgeving van Sneek voorkomen, is niet zo vreemd wanneer men bedenkt dat heel vroeger grote delen van Friesland onder invloed stonden van de Noordzee en de Zuiderzee. Heel bekend is de Middelzee, die diep Friesland binnendrong. Al heel vroeg hebben mensen geprobeerd stukken land tegen het water te beschermen. Dit werd dan gedaan daar het aanleggen van terpen en later ook door het aanleggen van dijkes.

De op kaart 1 aangegeven steden en dorpjes waren er toen nog niet in de huidige gedaante. Toch bestonden zo'n 2000-2500 jaar geleden al veel nederzettingen. Het land lag toen geheel vrij voor wind en water. De opgeworpen terpen beschermden mens en dier enigszins tegen het water dat door de herfststormen opgestuwd werd. Al voor het jaar 1000 is men begonnen met het bedijken van de van nature hoger gelegen gebieden in Westergo. Een deel van de fietstocht gaat over een van de oudste polderdijken van Friesland: de ringdijk van de Eas-

tereinderpolder. Kaart 2 laat een aantal inpolderingen zien. Het dorp Oosterend is er ook op aangegeven. Langzamerhand slibde het zuidelijke gedeelte van de Middelzee dicht. Het werd toen mogelijk meer gedeeltes door dijken tegen het Noordelijke zee water te beschermen. Verscheidene 'afsluitdijken' zijn vanaf het jaar 1100 aangelegd. Van deze Middelzeedijken is nog wel iets terug te vinden.

Naast de polderdijken en de Middelzeedijken zijn er ook nog de hemdijken. Hemmen of himmen zijn

Kaart 3 De hemmen

binnenpolders. Dat wil zeggen polders die binnen de zeedijk liggen om het land tegen opkomend hoogwater uit de Zuiderzee te beschermen. Omstreeks 1200 zijn deze hemdijken aangelegd.

Op kaart 3 zijn verschillende hemmen aangegeven. De hemmen liggen tegen de oude Middelseedijk aan en worden dus beschermd door deze dijk en de nieuw aangelegde hemdijken.

De Slachtedyk, tenslotte, is een 42 km lange bindendijk die in de eerste helft van de 16e eeuw is aangelegd en dwars door Westergo loopt. Hij begint bij Raard (Rauwerd) en loopt door tot de zeedijk bij Easterbierrum (Oosterbierum).

Deze Slachtedyk die als een kronkelende slang door het landschap loopt, moest het land tussen deze dijk en de Middelseedijk beschermen tegen de gevolgen van dijkdoorbraken van de westelijke en zuidelijke zeedijken.

De fietsroute begint bij de kruising Leeuwarderweg/Berkenlaan/Sytsingawiersterleane. Deze kruising is te vinden bij de eerste verkeerslichten in Sneek, komende vanuit Leeuwarden.

- Waar aangegeven is hoe je bij de Potten kunt komen gaat men rechtdoor. Men fietst dan de Sietsingawiersterleane uit en gaat dan linksaf de Offingawiersterleane in.
- Bij de grote kruising gaat men rechtsaf het fietspad op. Men fietst dan langs de milieutuin De Fok. 50 meter voorbij Abma's Jachtwerf is een brug. Vandaar kruiste de Grienedyk hier de Aldfeart (Oudevaart). Rechts ziet men een schutsluisje en een gebouw dat dienst heeft gedaan als gemaal. De schutsluis ligt op de plaats waar vroeger ook al een sluisje was: de Griendykstersyl (een syl of zijl is een sluis). De Aldfeart is een erg oude, van oorsprong natuurlijke afwatering.

< Als men het kruispunt oversteekt, dan komt men op nog een echt stuk Griene Dyk. Dat het een echte dijk is kan men hier goed zien. Hij ligt een flink stuk hoger dan het omringende land. Men volgt de kronkelige Griene dyk tot men na plm 3 km op een viersprong komt. Hier gaat de Griene dyk rechtdoor

richting IJnsrum, maar men gaat hier links af.

- Bij de volgende kruising fietst men rechtdoor. De boerderijen zijn oorspronkelijk gebouwd op natuurlijke hoogten in het landschap of op terpen of wierden. Opvallend is dat het woongedeelte meestal naar het midden van de terp was gericht. Later werd op het midden van zo'n terp vaak een kerk gebouwd. In voor-christelijke tijden kan dit ook een plaats voor de eredienst zijn geweest.

Er waren ook wel kleinere terpen waar maar één boerderij op stond. Zo'n terp werd wel een wier genoemd. De naam Offenwier (Offingawier) wijst hier op.

Veel sloten laten de oorspronkelijke vorm van de geulen en prieden zien. Ook de weilanden laten nog een min of meer natuurlijk reliëf zien.

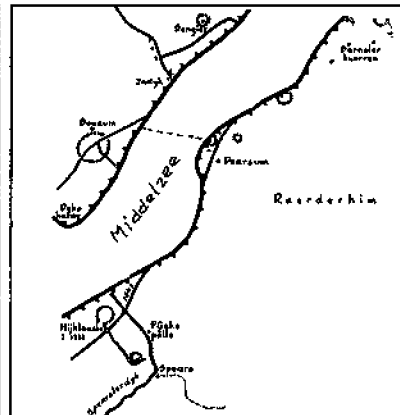
- Op de kruising bij Goëngamieden (miede is hooiland) gaat de route linksaf richting Goaiengea (Goënga). Het witte huisje midden in het land, rechts van de weg, staat op een terp.

De brug ligt over de Aldfeart, die niet alleen een afwateringswater is, maar ook gebruikt werd voor de scheepvaart. Vanaf deze plaats is het kronkelige karakter van de vaart goed te zien.

Links ligt het terpdorpje Goaiengea (Goënga). Dit dorp heette in de 16e eeuw Goyngum. Het achtervoegsel un betekent hier hoogstwaarschijnlijk: het gebied behorende tot...

- In het dorp aangekomen gaat de route direkt rechtsaf de Sickingawei op. Als men dit kronkelweggetje uitgefietst is, dan komt men op een driesprong.
- Hier gaat men rechtsaf de Midlândsyk op. Vroeger had deze weg de naam Spearsterdyk. Men fietst nu op een van de oudste hemdijken. Links ziet men het land van de Skerhim. Dit is de eerst aangelegde hem, zo omstreeks het jaar 1200. Rechts van de weg is het land van Raarderhim.
- Bij de volgende viersprong gaat men rechtdoor. Men komt dan in het terpdorpje Spears.
- De route volgt het weggetje door het dorp. Op de driesprong gaat men rechtsaf. Men komt dan op de

Gravure uit de 18e eeuw aan de trekweg bij Raard

Kaart 4 De Mddebedijk bij Deersum

weg die nu Spearsterdyk heet, maar vroeger It mingeltsje genoemd werd. Deze naam is ontstaan door het café dat aan het eind van deze weg stond en waar het bier per mingel (liter) werd verkocht! Dit café was een pleisterplaats voor o.a. de veedrijvers die hun vee naar de markt moesten brengen. Het café is verbouwd tot een klein boerderijtje. Het is het huis waar men nu naar toe fietst.

- Op de kruising met de weg Sneek/Leeuwarden (bij It mingeltsje dus) gaat men rechtsaf de Blankendalwei op. Links van deze weg stroomde vroeger de Middelsee. Duidelijk is te zien dat de boerderij, waar nu Hasz Occasion is, op een terp staat. Ter hoogte van deze plaats moet het klooster Nije Kleaster hebben gestaan (zie kaart 4). Men volgt de Sneekerstraatweg tot Dearsum (Deersum). Hier staat een prachtig oud kerkje uit plm 1200. Deze kerk heeft een voor Friesland zo karakteristiek zadeldaktoerentje.

De Reade Hoas

- Vlak voor het Café Petit Restaurant 'De Zwette', gaat men linksaf de (soms drukke) weg over. Men passeert een klein klaphok en gaat het weiland in. Men fietst dan over een smal betonweggetje. Tot aan het volgende hekje fietst men over de afgegraven Dearsumterp. Men volgt het fietspad tot aan het witte huisje dat aan de Swette staat. Men fietst hier over de bodem van de Middelsee. Bij het bruggetje (een karakteristiek heechhout) was vroeger een 'oerhaal'. Met een bootje kon men naar de overkant worden gevaren. In het huisje woonde de veerbaas. Het huis was niet alleen veerhuis, het was ook een café met als naam: De Reade Hoas. De Swette was verbindingsweg te water tussen Leeu-

warden en Sneek. Voor de mensen die met de trekschuit onderweg waren, was De Reade Hoas een goede pleisterplaats om wat te eten en te drinken. Toen dit stuk van de Middellzee zo omstreeks 1200 afgesloten werd, liep het nieuwe land van de Middellzee dijk naar het midden toe af. Zonder twijfel naar die plaats waar de geul van de Middellzee eerst liep. Deze oude geul werd de scheiding tussen Oostergo en Westergo. Op deze plaats werd een dijk aangelegd met aan de westkant ervan een sloot. Deze dijk vormde de grens. Een oud Fries woord voor grens is swette. De scheidingsdijk werd dan ook de Swette genoemd. In het begin van de 16e eeuw werd de sloot verbreed tot een vaarwater. Dit werd de Swette zoals die nu nog bestaat. In 1661 werd de dijk door de Sneekers geschikt gemaakt tot trekweg of jaagpad. Het bruggetje overgaand, komt men in het Boazumerijlân (Bozumermeuwland). Fietsend door dit nijlân gaat men richting het dorp Boazum (Bozum).

- Tussen het derde en vierde bruggetje gaat men links af en komt dan op een brede, modderige dijk. Dit is een gedeelte van de Slachtedyk. Men hobbelt over deze oude waterkering naar de brug over de Boazumerfeart bij Dykshame (zie kaart 5). Men staat hier op de Boazumersyl.

Dykshame betekent: hoek van de dijk. Deze waterdóorlaat in de Slachtedyk is in 1527 aangelegd. Omdat de Slachte een waterkering is moet deze doorlaat ook gesloten kunnen worden wanneer er een grote overstroming zou komen. Ook nu nog heeft de Slachte de functie van een slaperdijk en wordt nog steeds door de Provinciale Waterstaat onder-

Afschietbare brug in de Slachtedyk bij Bozum

Het Bhupanshûs aan de Slachtedyk

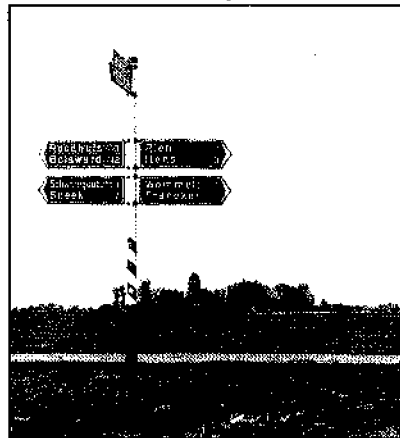
houden. Aan de noordkant van de brug ziet men aan weerszijden een gleuf. In deze gleuf passen zware balken. Bij overstroming of grote wateroverlast, kunnen die balken in de gleuven geschoven worden. De balken liggen op de dijk. Als men verder fietst, kruist men het spoor Leeuwarden-Sneek dat in 1883 aangelegd is.

Blaupanshûs

- Over het spoor gaat men direkt rechtsaf richting Wommels. Men fietst nu weer op die kronkelige Slachtedyk. Vlak langs de Slachte staat een klein huisje met de naam: Blaupanshûs. Dit huis is een zogenaamd Dykhûs. Langs de Slachte staan verscheidene van deze Dykhuizen. Hier woonde de beheerder van een bepaald gedeelte van de Slachte. Hij moest er voor zorgen dat de dijk in goede staat bleef. Veel van die 'slachtedykhuizen' hebben een eigen naam. De naam Blauw van dit huis is te danken aan het feit dat het blauwe dakpannen had. In oude tijden dus blijkbaar iets opvallends.
- Men fietst weer verder tot aan een driesprong. Men staat hier op de Riensterhoeko. De Slachte komt

hier uit op de oude polderdijking van de Eastereinpolder. Vanaf deze plaats kun je enkele dorpjes waarnemen. Het dorp met zijn mooie kerk en toren met zadeldak dat je heel dichtbij ziet is Lytsewierrum (Lutkewierum). Recht vooruit ziet men heel in de verte een hoge puntige toren. Dit is de 19e eeuwse R.K. kerk van Reahûs (Roodhuis). Links ziet men in de verte ook een puntige toren. Dat is die van de hervormde kerk van Skearnegoutum (Schamegoutum) ook uit de vorige eeuw.

- De route gaat nu linksaf de Hege dyk op. Na 100 meter ziet men weer een dykhûs.
- Men gaat hier niet naar Lutkewierum, maar recht door. Op het hek van de boerderij staat Grutte wierum, dit betekent grote terp. Hier is een terp geweest die grotendeels is afgegraven. Kijkt men in de richting van Scharnegoutum, dan ziet men de Platte Dyk. Dit is weer een afsluitdijk van de Middellzee, die in begin 12e eeuw is aangelegd. Men ziet rechts van de Plattedyk ook een grote windmotor staan. Om polders te bemalen werden vroeger windmolens gebruikt. Later werden die molens vervangen door windmotors en elektrische gemalen.

Gezicht op Lutkewierum

- Men fietst verder richting Roodhuis. De oorsprong van het dorp was een boerderij met een rood pannendak.
- In het dorp gaat men bij de bushalte linksaf. Deze weg loopt uit op een klinkerweg die door het weiland loopt. Men volgt dit pad. Op een bepaald moment komt men over een bruggetje. Hieronder stroomt de Aid rij. Rij of ree betekent stromend water. Dit watertje is oorspronkelijk een oude stroomgeul in de Middellzee geweest. Bij de grote ligboxenstal gaat de klinkerweg over in een betonpad. De

Roodhuis

route gaat rechtdoor over het beton/modderpad.

- Waar dit pad linksaf gaat, gaat de route rechts het bruggetje over. Men volgt het smalle betonweggetje.

Wanneer men op het bruggetje naar links kijkt, ziet men in de verte het koepeltje en het dak van de Martinikerk in Sneek. Ook valt de watertoren op.

Volgt men de horizon (naar het westen) dan ziet men een torenspits van de kerk van Ysbrechtum boven een groep bomen uitsteken.

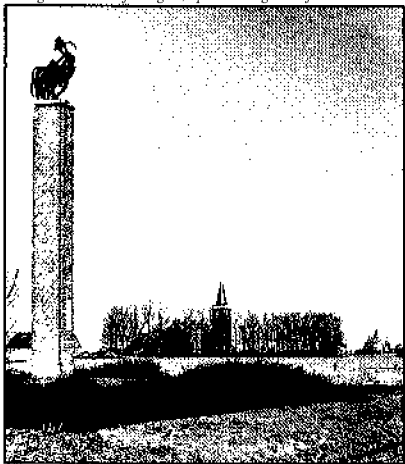
Vlak naast de boerderij met de windmolen ziet men heel in de verte de spitse toren van Easthim (Oost-

hem), dan het zadeldakorentje van Folsgeare (Folsgeare) en de alleenstaande toren van Tsjalhuzum. Het betonweggetje loopt uit op een verhard pad: de Pöllewei.

- Men fietst dit pad uit tot men op een asfaltweg komt. Hier gaat men rechtsaf richting Turns (Türns). Hier fietst men weer op een oud stuk Middelzeedijk. Men komt over een brug die over de Franekervaart ligt. De weg heet Terpstrjitte. Men fietst het dorp door en gaat verder via de Ringdyk. Bij de volgende kruising staat op de hoek een boerderij met de naam Syltsje State. Hier is een sluis geweest.
- Men gaat hier links, richting Folsgeare. Men komt dan in Tsjalhuzum.
- Bij de volgende kruising gaat men weer links. Ongeveer 150 meter vanaf dit kruispunt staat een boerderij met de toepasselijke naam Hege wier.
- Bij het oorlogsmonument gaat de tocht rechtsaf richting Folsgeare. Een gare of geare is een schuinlopende landtong. Een of andere boer met de naam waar Fol in voorkomt is eigenaar van dat land geweest.
- Bij de kerk aangekomen gaat men rechtdoor richting Easthim (Oosthem). Vlak buiten het dorp passeert men een brug die over een zijvaart van de Alde Rien ligt.
- Bij de volgende kruising gaat men weer linksaf in de richting Easthim. Men fietst nu weer op een hemdijk. Links ligt de Skerwâldehim. In Easthim aangekomen ziet men rechts een tamelijk brede vaart. Dit is de Wymerts. Dit is de waterverbinding tussen Boalsert (Bolsward) en het Slotermeer.
- Men gaat het dorp door. Voor het spoor linksaf de parallel dijk op.

De grote 'vijver' rechts van de weg, is een zandgat. Hieruit heeft men het zand gewonnen dat nodig was voor de aanleg van het spoor Sneek—Stavoren in

Oorlogsmonument bij Folsgeare, op de achtergrond Tjalhmum

1885. De brug waarover men komt ligt over de Alde Rien. Men kan aan dit water zien dat het in verbinding staat met het buitenwater. De Rien ligt namelijk veel hoger dan de sloten in de omringende polder. De Rien staat in verbinding met de Geau (Geeuw).

- Men volgt deze weg tot men op het industrieterrein de Hemmen uitkomt. Dan gaat men rechtsaf.
- Bij de verkeerslichten rechtdoor.
- Op de volgende kruising linksaf. Men is dan weer op de Himdyk.
- Vlak voor het verkeerslicht rechtsaf, richting stad. De Himdyk zet zich hier voort via de Wijde en de Smalle Noorderhome, Marktstraat, Peperstraat, Smalle en Wijde Burgstraat, Oosterdijk en sluit zo aan op de Griene Dyk en dan is men weer bij het begin van de tocht.

Vlieland

Het waddeneiland bestaat uit duinen, bossen, strand, een uitgestrekte strandvlakte de Mliehors, die als militair oefenterrein in gebruik is, en de Kroonspolders. Vlieland wordt aan de Noordzee kant beschermd door een reeks strekdammen, die afslag van duinen en strand moeten voorkomen. Agrarisch land is nauwelijks aanwezig. Het dorp Oost-Vlieland is aangelegd aan de wadkant, evenals de jachthaven, die op de foto door een wolk aan het gezicht wordt onttrokken. De recreatie vormt de economische basis van dit 3536 ha grote eiland. In de duinen liggen de zomerhuisjes en de grote camping Stortemelk.

